

Karar 1675 (2009)¹

Avrupa'da insan haklarının durumu: Cezasızlığı yok etme ihtiyacı

1. Parlamenterler Meclisi bütün ciddi insan hakları ihlalcilerinin eylemlerinden sorumlu tutulması gerektiği konusunda ısrarcıdır.

2. Bu aynı zamanda, Meclis tarafından Gongadze kararına ilişkin olarak 1645 (2009) sayılı kararda vurgulandığı gibi bu tür suçları azmettirenler ve organize edenler bakımından da geçerlidir.

3. Meclis aynı zamanda, kişinin sadece üstünün emir veya talimatlarını uyguladığı özrünün ciddi insan hakları ihlallerinde geçerli olmadığına İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki Nürnberg ve Tokyo yargılamalarından beri uluslararası düzeyde kabul edildiğini hatırlatmaktadır.

4. Bunun sonucu olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Mahkeme), mültecilerin Berlin Duvarı'nda öldürülmesine ilişkin davalarda hem Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin vur emri veren politbüro üyelerini hem de bu emirleri yerine getiren sınır muhafızlarının mahkûmiyetini uygun bulmuştur.

5. Avrupa Konseyi üye devletleri ve gözlemci devletlerinde ciddi insan hakları ihlalcilerinin cezasız kalması farklı şekil ve biçimlerde gerçekleşmektedir.

5.1. En ciddi vakalar çatışma durumlarında güvenlik güçlerince geniş çapta işlenen ihlalleri içermektedir. Kuzey İrlanda'da, Türkiye'nin güney doğusunda ve Rusya Federasyonu'nun Çeçen Cumhuriyeti'ndeki çatışmaları ve/veya terörle mücadeleyi konu alan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 2. maddesinin (yaşam hakkı) geniş çapta ihlal edildiği sonucuna varılan Mahkeme dosyalarında, *diğerlerinin yanı sıra*, gelişigüzel güç kullanımı, zorla kaybedilme, mahkumlara işkence veya insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele uygulanması bu tür ihlallerin Avrupa'daki korkunç örnekleridir. Mahkeme sıklıkla bu ihlallerin soruşturulmasının açıkça yetersiz olduğuna karar vermiştir.

5.2. Meclis'in teslim etme ve gizli alıkoymalara ilişkin raporları; sözüm ona "terörle mücadele" bağlamında, Avrupa Konseyi üye devletlerinin topraklarında veya başka yerlerde, devletlerin resmi görevlileri tarafından ya da onların katılımı, rızası veya göz yummasıyla işkence, kaçırma ve alıkoymanın dâhil olduğu ciddi insan hakları ihlallerinin gerçekleştiğine dair çok sayıda gösterge içermektedir. Hatta pek çok devlette yetkililer, bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmaların yürütülmesini ve sorumluların adalete teslim edilmesini sağlamakta başarısız olmuştur.

5.3. Devlet görevlilerinin, emir vermekten veya azmettirmekten ya da devlet görevlisi olmayanların suçlarını gizlemekten şüpheli olduğu durumlarda, yetersiz soruşturmalar da cezasızlığın

¹ Meclis tartışması 24 Haziran 2009'da (22. oturum) (bkz. Doc. 11934, Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin raporu, raportör: Bayan Däubler-Gmelin ve Doc. 11964, Kadın ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar Komitesi'nin Görüşü, raportör: Bayan Mrs Čurdová). *Metin Meclis tarafından 24 Haziran 2009'da (22. oturum) kabul edilmiştir. Ayrıca bkz. 1876 sayılı Tavsiye Kararı (2009).*

sebeplerindedir. Bu, çok sayıda gazetecinin ve insan hakları aktivistlerinin "faili meçhul" kişilerce öldürüldüğü durumlarda söz konusu olabilir.

5.4. Alıkonulmuş kişilerin güvenlik güçlerinin serseri üyeleri tarafından ihmal ya da taksirle öldürülmesi veya kötü muameleye maruz bırakılması gibi suçlar da, iş arkadaşları arasındaki yanlış algılanmış bir dayanışma kültürü sebebiyle genellikle düzgün bir biçimde soruşturulamamakta ve kovuşturulamamaktadır. Güvenlik güçlerinin ve mahkemelerin tamamen pasif tutumları veya abartılı yavaşlığı karşısında, Mahkeme defalarca Sözleşme'nin ihlal edildiğine karar vermek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Meclis pek çok ülkenin ordusunda insan onurunu ve bazen genç askerlerin yaşam hakkını ihlal eden "rahatsız edici" davranışlara gösterilen kabul edilemez hoş görüyü kınadığı, silahlı kuvvetler mensuplarının insan haklarına ilişkin 1742 (2006) sayılı kararını hatırlamaktadır.

5.5. Kesin olarak sivil kişiler tarafından devlet yetkililerinin katılımı olmaksızın işlenen diğer suç tipleri de bu davaları ele alan kanun uygulayıcılarının, kadınların temel insan haklarını yok sayma, ırkçılık, antisemitizm, yabancı düşmanlığı, İslamofobi, homofobi, cinsiyetçilik ve diğer tahammülsüzlük biçimlerinin neden olduğu pasif veya aşırı derecede yavaş tutumları sebebiyle cezasızlık meselesi olarak ele alınmalıdır.

5.5.1. Kadın ve kız çocuklarına karşı işlenen, ev içi şiddet, tecavüz, zorla evlendirme, sözüm ona "namus" suçları ve kadın sünnetinin aralarında bulunduğu suçlar; kadınların temel haklarının genel olarak yok sayılması ve cinsiyet eşitliğinin yokluğunun yanında polis, savcı ve hâkimlerin cinsiyetçi tutumları veya ailenin "namusunu" bireysel özgürlük hakkı, vücut bütünlüğü ve hatta yaşam hakkının üzerinde tutan arkaik kültürel tutumlar sebebiyle, hiç kovuşturulamamakta veya kovuşturulsa bile gereken ciddiyet gösterilmemektedir.

5.5.2 Yabancılara veya yabancı görünümlü kişilere karşı ırkçılık ve yabancı korkusu sebebiyle işlenen suçlar pek çok üye devlette, mevcut ekonomik krizin şiddetlendirmesiyle artış göstermektedir. Polis memurları mağdurları korumak için müdahale bulunmamakta veya kendileri de saldırı, korkutma ve aşağılama eylemlerine katılmaktadır.

5.5.3. Pek çok Avrupa ülkesindeki Roman nüfusuna bu tür kabul edilmez davranışlarla özel olarak zulmedilmektedir.

5.5.4. Antisemitizm hortlağı çirkin yüzünü bir dizi ülkede yeniden göstermiştir; buna Ortadoğu'daki çatışmanın yakın zamanda ağırlaşmasından beri artmakta olan, radikallerin İsrail'e duydukları nefreti yerel Yahudi nüfusuna karşı şiddet biçiminde göstermeleri şeklinde yeni bir türü de dâhildir.

5.5.5. Homofobi kaynaklı şiddet de, güvenlik güçlerinin ve yargının kayıtsız veya homofobik üyeleri tarafından hoş görülmekte ve hatta teşvik edilmektedir.

5.5.6. Hem kamu sektöründeki hem de özel sektördeki yolsuzluklar yaygındır ve geniş çapta cezasız kalmaktadır; bu hukukun üstünlüğünü sarsmakta ve ülkelerimiz ile onların demokratik kurumlarının refahı için ciddi bir risk oluşturmaktadır.

5.6. Sonuncu ama son derece önemli olarak, barış operasyonlarına katılan ordu üyeleri gibi uluslararası aktörler, olası ihlallerin mağdurların ulusal ve uluslararası hukuki çözümlere erişiminin olmaması sebebiyle, kendi ülkelerinde görev yapan meslektaşlarına göre çok daha az sorumlu tutulabilmektedir.

6. Meclis, ciddi insan hakları ihlallerinin faillerinin cezasızlığıyla mücadele etmeyi Avrupa Konseyi'nin ve bütün ulusal ve uluslararası hukuk uygulayıcı kuruluşlarının önceliği olarak görmektedir. Cezasızlığın sona erdirilmesi, hem bir bireysel adalet meselesi olduğu için hem de sona erdirilmesi gelecekteki insan hakları ihlallerini caydıracağı için gereklidir.

7. Meclis, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin cezasızlıkla ilgili olarak, özellikle üye devletlere ciddi insan hakları ihlallerini soruşturma ve ihlallerin faillerini sorumlu tutma yönünde pozitif bir yükümlülük getirerek geliştirdiği geniş içtihadını övmektedir.

8. Mahkeme'nin cezasızlık davalarındaki kararlarının tam olarak ve hızlı bir biçimde uygulanması Avrupa Konseyi üye devletlerindeki bu sorunla mücadele etmekte temeldir.

8.1. Mahkeme etkili soruşturmanın başarısız olduğuna karar verdiğinde, hükmün uygulanması yalnızca Mahkeme'ce belirlenen parasal tazminatın ödenmesiyle sınırlı olamaz. Düzgün soruşturmalar yine yürütülmeli ve ihlalin temelinde yatan sebeplerin giderilmesi için genel önlemler alınmalıdır.

8.2. Meclis ve ulusal parlamentolardaki üyelerinin Mahkeme kararlarının hızlı bir biçimde uygulanmasında oynayacağı önemli bir rol vardır.

8.3. Meclis, Mahkeme tarafından Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine karar verildiğinde etkili bir soruşturma yürütme yönünde süre giden bir yükümlülük bulunduğuna istikrarlı bir biçimde işaret ettiği için Bakanlar Komitesi'ni övmektedir. Bu kuralların bütün devletlere, çifte standart olmaksızın uygulanması özel olarak önemlidir.

8.4. Mahkeme'nin, soruşturmada başarısız olduğuna ilişkin başvurularda ilgili devletlerle zamanında iletişime geçmesi, yetkili otoritelere kanıtlar geri dönülmez bir biçimde yok olmadan önce soruşturma olanağını veren önemli bir mesaj göndermektedir.

9. Meclis, dolayısıyla bütün üye ve gözlemci devletle cezasızlıkla mücadeleyi aşağıdaki hususları yerine getirerek bir öncelik haline getirmeye teşvik etmektedir:

9.1. Devlet görevlilerince ciddi insan hakları ihlallerinin gerçekleştirilmesi, gerçekleştirilmesine yardım edilmesi veya gerçekleştirilmesinin teşvik edilmesinin hiçbir koşul altında hoş görülmeyeceğinin en üst siyasi düzeyde açıkça belirtilmesi.

9.2. Bütün Avrupa'da bireylerin gizli olarak alıkonması ve devletlerarasında hukuk dışı olarak nakledilmesinin dâhil olduğu ciddi insan hakları ihlallerinin etkili, bağımsız ve tarafsız bir biçimde soruşturulmasına devlet sırlarının ve dokunulmazlıkların engel olmamasını ve sorumluların hesap vermesini sağlamak.

9.3. Kanunu uygulayan kurumlarına, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin soruşturulması için, resen araştırmanın da dâhil olduğu gerekli kaynakları sağlamak.

9.4. Kanunu uygulayan kurumların mensupları arasındaki, kadınlara karşı şiddetin, sözüm ona "namus" cinayetlerinin ve ırkçılık, antisemitizm, yabancı düşmanlığı, İslamofobi, homofobi, cinsiyetçilik veya diğer tahammülsüzlük türlerinden beslenen suçların geniş ölçüde cezasız kalmasına sebep olan kabul edilemez önyargıların ve kültürel tutumların ortadan kaldırılması.

9.5. Güvenlik hizmetleri çalışanları, hâkimler ve savcılar için insan hakları ihlallerinin mağdurların özene ve önyargı ile klişelerle mücadeleyi merkeze alan başlangıç eğitimleri ve meslek içi eğitim modülleri geliştirmek.

9.6. Meclis'in pek çok cezasızlık meselesini içeren önceki karar ve tavsiye kararlarını uygulamak.

10. Meclis, Bakanlar Komitesi'ni, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadından, kararların uygulanmasıyla ilgili kendi çalışmalarından, Meclis'in uygun nitelikteki kararları ve tavsiye kararlarından, İşkence, İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamele Cezanın Önlenmesi Komitesi'nin çalışmaları ile Birleşmiş Milletler ve ilgili hükümet dışı kuruluşların bu konuyla ilgili çalışmalarından yararlandığı, cezasızlıkla mücadeleye ilişkin rehber ilkeleri geliştirme çalışmalarını hızlandırmaya ve yoğunlaştırmaya teşvik etmektedir.

11. Meclis aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni cezasızlıkla mücadeleyi bir öncelik yapmayı sürdürmeye devam etmeye davet etmektedir.

12. Meclis, Avrupa Konseyi üye ve gözlemci devletlerinin parlamentoları ile parlamenterlerine, ülkelerinin kanunları arasında uygun kanunların bulunmasını sağlamak, bunların uygulanmasını izlemek ve seçmelerle yakınlıklarını kullanmak ve dolayısıyla kendi farkındalık yaratma ve liderlik

becerilerini kullanmak yoluyla cezasızlıkla m¼cadelede önc¼ bir rol oynamaya ve toplumda, suç ve insan hakları ihlallerinin cezasızlığını mümkün kılan tavırların değiştirmeye davet etmektedir.

13. Meclis, yaygın ve sistematik insan hakları ihlallerine ilişkin ciddi iddiaları soruşturacak bağımsız bir Avrupa Komitesi'nin oluşturulmasının uygunluğunu incelemeyi karara bağlamıştır.